

פסולי חיתון ורשימות שחורות

מפגש 1 – רקע, משנה ותוספתא פרק יוחסין, היסטוריה חברתית

רקע

1. דברים כג, ב-ט

[ב] לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'.

[ג] לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'.

[ד] לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם.

[ה] על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך. [ו] ולא אבה ה' אלקיך לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך. [ז] לא תדרש שלמם וטבתם כל ימך לעולם.

[ח] לא תתעב אדמי כי אחיך הוא, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. [ט] בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'.

2. משנה יבמות ח, ב-ג

פצוע דכא וכרות שפ' מותרין בגיורת ובמשוחררת ואינן אסורין אלא מלבוא בקהל. שנ' "לא יבוא פצוע דכא וכרות שפ' בקהל יי".

[ג] עמוני ומואבי אסורין ואיסורי(י)ן אסור עולם. אבל נקיבותיהם מותרות מיד.

מצרי ואדומי אינן אסורין אלא עד שלושה דורות. אחד זכרים ואחד נקיבות. [...]

ממזרים ונתינין אסורין ואיסורן אסור עולם. אחד זכרים ואחד נקיבות.

3. 4Q174 1,3-7 פלורילגיום

הואה הבית אשר לו? יבוא שמה <איש אשר בב> שר <ו מוס> עולם ו?ע? <מוני ומואבי וממזר וכן נכר וגר עד עולם כיא קדושו שם י> היו ... <ע?ול?ם? תמיד עליו יראה ולוא ישמוהו עוד זרים כאשר השמו בראישונה את מק?ד?ש? ישראל בחטאתמה ויואמר לבנות לוא מקדש אדם להיות מקטירים בוא לוא לפניו? מעש? תו?ר?ה?.

4. פילון, על החוקים לפרטיהם, א' 324-326 (דניאל-נטף)

אף כי התורה ממליצה, מאין כמוה, על השותפות ואהבת-האדם, היא גם שמרה על יקרתן ותפארתן של שתי המידות הללו, ולא התירה לשום חשך מרפא להימלט אליהן, אלא סילקה אותו למרחוק. אכן, כיוון שידעה כי בני-בליעל לא מעטים מסתננים לתוך האספות ונעלמים מן העין מפאת ההמון המכונס שם... היא הודפת מראש כל מי שאינם ראויים לקהל הקדוש...

5. תוספתא ראש השנה ב, ה

הכל חייבין בתקיעת שופר. כהנים לויים וישראלים. גרים ועבדים משוחררין. חללים נתינים ממזרין. סריס אדם וסריס חמה. פצוע דכא וכרות שפכה. כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן. טומטום ואנדרוגינוס חייבין. ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. אנדרוגינוס מוציא את מינו. ואין מוציא את שאינו מינו. טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

6. משנה הוריות ג, ח

כהן קודם ללוי. לוי ליש'. ישראל לממזר. ממזר לנתין. ו(נ)תין לגר. [וגר] לעבד משחרר. אמתיי. בזמן שכולן שווים. אבל אם היה ממזר תלמי' חכמ' (קודם) וכהן גדול עם הארץ. ממזר תלמיד חכמ' קודם לכהן גדול עם הארץ.

7. משנה קידושין ד, א-ב

[א] עשרה יחסים עלו מבבל.

כהני לויי ישראל' חללי [צאצאים של כהן עם אשה האסורה לו] גירי חרורי [עבדים משוחררים] ממזירי ונתיני [צאצאי הגבעונים?] שתוקי ואסופי.

כהני לוויי וישראל[י] מותרין לבוא זה בזה.

[לוויי וישראל' חללי גירי וחרורי מותרין לבוא זה בזה.

גירי] חרורי ממזירי ונתיני שתוקי ואסופי **מותרין לבוא זה בזה**.

[ב] **ואילו הן השתוקי**. כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו. **אסופי**. כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו. אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי.

משנה ותוספתא פרק יוחסין

8. משנה קידושין ג, יב – ד, יא (אפשר לדלג על ד, ט).
9. תוספתא קידושין ד, טז – ה, יג (אפשר לדלג על ה, ט-י).
- מצורפים צילומים של משנה מהד' אלבק, ותוספתא מהד' ליברמן.

הצעות ללימוד (הוסיפו משלכם.)

- האם יש קשר בין כל משנה לחברתה? מה קושר בין המשניות בפרק, ומה ההבדלים (והסתירות) ביניהן – במינוח, בתוכן, ובמוקד?
- מה הקשר בין ההלכות בתוספתא לבין המשנה? כחטיבה שלמה, וגם כל הלכה כשלעצמה?
- איזה רושם אתם מקבלים מן המשנה והתוספתא על גישת החכמים לענייני ייחוס? האם הייתם מבחינים בנקודה זו בין ענייני ייחוס שונים?

היסטוריה חברתית

10. **משנה כתובות ב, ז-ח**

וכן שני אנשים. זה או'. כהן אני. [וזה אומ'. כהן אני]. אינן נאמנין. בזמן שהן מעידין זה את זה הרי אלו נאמנין.

אמ' ר' יהודה. אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. אמ' ר' אלעזר. אימתי. במקום שיש לו עוררים אבל במקום שאין [לו] עוררים מעלים לכהונה על פי עד אחד. רבן שמעון בן גמליאל או' משם שמעון בן הסגן. מעלים לכהונה על פי עד אחד.

11. **תוספתא כתובות ב, ג**

וכן שני אנשים. זה או'. חברי כהן. וזה אומ'. חברי כהן. נותנין להן.
 אבל לחזקה אין נאמנין עד שיהו שלשה כדי שיהו שנים מעידין על זה ושנים מעידין על זה.
 ר' יהודה או'. אף אין נותנין להם עד שיהו שנים מעידין לזה ושנים מעידין לזה.
 מעלין לכהונה לויים וישראל על פי עד אחד אבל אין מורידין אלא על פי שנים.
 ר' יהודה או'. כשם שאין מורידין אלא על פי שנים כך אין מעלין אלא על פי שנים.
 אמ' ר' לעזר. אימתי. בזמן שיש עוררין. אבל בזמן שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד.
 היאך ערער. אמרו. היאך קפץ פל' לכהונה שלא נשא כפיו מעולם שלא נטל חלקו מימיו. אין זה ערער.
 שהוא בן גרושה או בן חלוצה. כותי נתין וממזר. הרי זה ערער.
 ר' העלה לכהונה על פי עד אחד. >ר' יוסי העלה ללויה על פי עד אחד ו<נפלה חלזון בעיר. אמ' ר' יוסה. אין חלזון ראייה. אלא כל שיש לו ערער יבוא ויאמר.
 רבן שמעון בן גמליאל או' משם ר' שמעון בן הסגן. מעלין לכהונה על פי עד אחד.
 ולא על פי עד אח? אלא על פי אשה. לא כשתבא אשה לבית דין אלא כשתאמר יתנו לו.

12. **משנה כתובות ב, י**

ואלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן.
 נאמן הוא אדם לומ'. זה כתב ידו שלא-בא וזה כתב ידו שלר' [וזה כתב ידו שלאחי.
 זכור הייתי באשת איש] פלוני שיצאת בהינומה וראשה פרוע.
 שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול <לאכול> [בתרומתו. ו[ש]היה חולק עימנו על הגורן.

[וש]המקום הזה בית פרס הוא. ועד כן היינו באים בשבת.

13. תוספתא כתובות ג, ג

נאמן אדם לומר:

שאמ' לי אבא. משפחה זו טמאה ומשפחה זו טהור'.

שאכלנו בקציצה של פלנית.

ושאמ' לו רבו לפל'. צא וטבול לתרומתך. ושהיינו מוליכין תרומות ומעשרות לפלני.

14. משנה קידושין ד, ד-ה (במשנה המצולמת).

15. ירושלמי קידושין ד, ד

ביד מי הוא בודק. ר' חגיגי בשם ר' יאשיה. בודק ביד קרובותיו.

ר' חמא - אתא סבא [בא זקן]. אמ' ליה. משיאין לכהונה מן הדא זרעיתא [מן המשפחה הזו]. אמ' ליה. אין [כן]. ואסיב על פומיה [והשיא על פיו].

16. ירושלמי קידושין ד, ו (=ירושלמי ביכורים א, ה; יבמות ת, ב)

ר' יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי. מעשה ב>משפחה< בדרום שהיו קורין עליה ערר ושלח ר' את רומינוס לבודקה. ובדק ומצא שנתגיירה זקינתה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד והכשירה לכהונה.

שאלות (הוסיפו גם משלכם. ב.)

- כיצד נשמר המידע על ייחוס אנשים ומשפחות? בידי מי הוא נשמר? מי פיקח על כך? - מהי התמונה שהמקורות מציירים?
- באילו אנשים או קבוצות מתמקד הפיקוח על הייחוס?

מקורות נוספים

17. משנה יבמות ד, יג

אי-זה הוא ממזר. כל שאר בשר שהוא "בל יבוא". דברי ר' עקיבה. שמעון [[ה]]תימני או'. כל שחייבין עליו כרת בידי שמים. והלכה כדבריו. ר' יהושע או'. כל שחייבים עליו מיתת בית דין. אמ' [[ר']] שמעון בן עזיי. מצאתי מגילת יחסים בירושלם וכתוב בה. איש פלוני ממזר מאשת איש. לקיים דברי ר' יהושע.

18. יוספוס, חיי יוסף 1-6 (מהד' שוורץ)

[1] ואשר לי, ייחוסי אינו בלתי מצוין כלל ועיקר, אלא משתלשל מכוהנים מדורות קדומים. כמו שאצל כל עם ועם יש יסוד שונה להשתייכות לאצולה, אצלנו חברות בכהונה היא הסימן לייחוס מפואר. [2] אך אין ייחוסי רק מכוהנים, אלא גם מהמשמר הראשון בין העזרים וארבעה (וגם זה משנה הרבה) ומן הטובה משבמשפחותיו. ומצד האם אני גם מייחוס מלכותי. שהרי בני חשמונאי, שהיא הייתה מזרעם, שימשו כוהנים גדולים ומלכו בעם שלנו זמן ניכר. [3] הרי אילן היחס. הסבא רבה שלנו היה שמעון הנקרא גם "המגמגם". הוא חי בזמן שכיהן כוהן גדול בנו של שמעון כוהן גדול, ראשון הכוהנים הגדולים ששמו היה הורקנוס. [4] לשמעון המגמגם היו תשעה ילדים ובהם מתתיהו המכונה "בן הפאיוס". הלה נשא לאישה את בתו של יונתן כוהן גדול [...] ונולד לו בן - מתתיהו המכונה גם "הגיבן", בשנה הראשונה לשלטונו של הורקנוס. [5] לזה נולד יוסף בשנה התשיעית לשלטונה של אלכסנדרה; ליוסף נולד מתתיהו בשנה העשירית למלכותו של ארכלאוס; ואני נולדתי למתתיהו בשנה הראשונה לשלטונו של גאיוס קיסר. ואשר לי, יש לי שלושה ילדים [...] [6] ובכן, אחרי שהצגתי את אילן היחס שלנו כפי שמצאתיו רשום במסמכים הציבוריים, הנני מפנה עורף לאלה המנסים להשמיץ אותנו.

19. יוספוס, נגד אפיון א' 28-37 (מהד' כשר)

[28] מאחר שהכל מסכימים כי המצרים והבבלים דאגו מימים ימימה לכתוב את קורותיהם, [משימה] שהוטלה אצל הראשונים על הכוהנים האמונים בחוכמה הזאת, ואצל הבבלים הוטלה על הכשדים; ומאחר שהכל גם מסכימים כי, מבין העמים שבאו במגע עם היוונים, הרבו הפיניקים לעסוק בכתובה, אם על דברים [פשוטים] הנוגעים לחיי המשק, ואם על דברים [חשובים] הנוגעים למורשת מעשי הכלל; לפיכך בדעתי לפסוח עליהם. [29] אך לא כן הדבר ביחס לאבותינו הקדמונים, כי הם הוכיחו במעשים את דאגתם לכתובה [היסטורית], לא פחות, והייתי אומר אף הרבה יותר מאלה הנזכרים לעיל, מה גם שהם הטילו את המשימה על הכוהנים הגדולים והנביאים. עד עצם ימינו אלה נשמרים כתביהם בדייקנות מרובה, ואני חייב להעז לומר כי כך גם יישמרו בעתיד; ועל זאת אנסה להשכיל [את קוראי עתה] בקצרה.

[30] אבותינו, לא רק שהפקידו את העניין הזה מלכתחילה בידי הטובים והמסורים לעבודת האל, אלא גם נקטו אמצעים להבטיח שגזע הכוהנים לא יתערב [בזרים] וישאר בטהרתו. [31] הן כל איש ממעמד הכהונה חייב לשאת אישה מבני עמו כדי להוליד לו בנים; ואסור לו לשאת עיניו לכספה או למעלות אחרות, כי שומה עליו רק לבדוק את ייחוסה ברשימות השמורות בארכיונים ולהציג [לשם כך] עדים רבים. [32] לא רק ביהודה נוהגים כן, אלא גם בכל מקום שמצויה בו קהילה מבני עמנו, כי גם בה שומרים בקפידה את רשימות הכוהנים ונישואיהם. [33] הריני מתכוון ל[קהילות] שבמצרים ובבבל וכן ביתר חלקי תבל, שבני מעמד הכוהנים נפוצים שם. הללו (כלומר הקהילות) שולחות מכתבים ירושלימה ומודיעות את שם אבי הכלה, ויותר מזה גם את שמות אבות אבותיה ביחד עם שמותיהם של עדים אחדים. [34] אך למקרה שתפרוץ מלחמה, כפי שקרה כבר פעמים רבות, למשל כאשר פלשו ארצה אנטיוכוס אפיפאנס [ולאחר מכן] פומפיוס מאגנוס וקווינטיליוס וארוס, ובמיוחד בימינו אלה עצמם, [35] או אז ניצולי הכוהנים יחברו שוב רשימות חדשות מתוך הארכיונים ויבדקו שוב את הנשים ששרדו לפליטה. כי אין הם מתירים להינשא לנשים שבויות [...] [36] ברם ההוכחה הניצחת ביותר להקפדה [הנקוטה] בעניין זה היא שהכוהנים הגדולים רשומים אצלנו בשמותיהם מזה אלפיים שנה, ורישומם הוא [לפי ייחוס] בנים לאבות. כל מי אשר יסטה [מהכללים] הללו לא יורשה להתקרב אל המזבח [...] [37] אכן, מובן הדבר מאליו, ויותר מזה, מן ההכרח [שכך יהיה]. לפיכך אין לשום אדם אצלנו רשות לכתוב ביוזמתו רשימות כאלה. הן לעולם אין התאמה בין כתבים שונים, ורק הנביאים לבדם יודעים מה הנעלה ביותר ומה העתיק ביותר, כי רק הם לבדם רכשו את הידע שלהם מהשראה אלוהית, [ועל כן] רק הם בעצמם כתבו כהלכה את אירועי [זמנם] כפי שהתרחשו [באמת].